

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN 2545-3998

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ, КНИЖЕВНИ
И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC, LITERARY
AND CULTURAL RESEARCH

ГОД. II, БР. 3
ШТИП, 2017

VOL. II, NO 3
STIP, 2017

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

Год. II, Бр. 3
Штип, 2017

Vol. II, No 3
Stip, 2017

ISSN 2545-3998

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип,
Република Македонија

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, Република Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, Република Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Георгета Раца, Универзитет Банат, Романија
Астрид Симоне Грослер, Универзитет Банат, Романија
Горан Калоѓера, Универзитет во Риека, Хрватска
Дејан Дуриќ, Универзитет во Риека, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Зеки Ѓурел, Универзитет Гази, Република Турција
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Гурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delcev University, Faculty of Philology, Stip,
Republic of Macedonia

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, United States of America
Tole Belcev, Goce Delcev University, Republic of Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delcev University, Republic of Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moscow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Georgeta Rata, Banat University, Romania
Astrid Simone Grosler, Banat University, Romania
Goran Kalogjera, University of Rijeka, Croatia
Dejan Duric, University of Rijeka, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZI University, Republic of Turkey
Zeki Gurel, GAZI University, Republic of Turkey
Elena Daradanova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercrey, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Драгана Кузмановска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Светлана Јакимовска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Даница Гавриловска–Атанасовска (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Светлана Јакимовска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. фах 201
МК-2000 Штип, Македонија
ISSN 2545-3998
<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип:

<http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.

Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Dragana Kuzmanovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Svetlana Jakimovska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska

LANGUAGE EDITORS

Danica Gavrilovska-Atanasovska (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Svetlana Jakimovska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krste Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip, Macedonia
ISSN 2545-3998
<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip:
<http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.

All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

ПРЕДГОВОР

Ранко Младеноски, главен и одговорен уредник

FOREWORD

- 11 Ranko Mladenoski, editor-in-chief

ЈАЗИК / LANGUAGE

- 15 **Виолета Јанушева**
ПРАВИЛНАТА УПОТРЕБА НА НАВОДНИЦИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ
ЈАЗИК – УСЛОВ ЗА СТАБИЛНОСТА НА ЈАЗИЧНАТА НОРМА
Violeta Januševa
THE CORRECT USE OF THE QUOTATION MARKS IN THE MACEDONIAN
LANGUAGE – A REQUIREMENT FOR THE STABILITY OF THE
LANGUAGE NORM
- 29 **Marija Leontik**
STANDART TÜRK DİLİNİN YUMUŞAKLIĞI VE AHENKLİLİĞİ
Marija Leontik
SOFTNESS AND MELODY IN STANDARD TURKISH LANGUAGE
- 41 **Милена Касапоска-Чадловска**
АТРИБУТОТ ВО ФРАНЦУСКИОТ ЈАЗИК И НЕГОВИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ
ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК: МЕТАЈАЗИЧНИ СЛИЧНОСТИ И РАЗЛИКИ
Milena Kasaposka-Chadlovska
THE ATTRIBUTE IN THE FRENCH LANGUAGE AND ITS EQUIVALENTS
IN THE MACEDONIAN LANGUAGE: METALANGUSTIC SIMILARITIES
AND DIFFERENCES
- 51 **Evaine Le Calvé Ivičević, Barbara Vodanović**
DES VERTES ET DES PAS MÛRES: FRUITS ET LÉGUMES DANS LES
PHRASÈMES FRANÇAIS ET CROATES
Evaine Le Calvé-Ivicevic, Barbara Vodanovic
TRICKY VEGGIES: FRUIT AND VEGETABLES IN FRENCH AND
CROATIAN PHRASES
- 63 **Валентина Милошевиќ-Симоновска**
ЈАЗИЧНАТА ПОЛИТИКА НА ФАШИЗМОТ ВО ИТАЛИЈА И БОРБАТА
ПРОТИВ ДИЈАЛЕКТИТЕ (АНТИДИЈАЛЕКТНА КАМПАЊА)
Valentina Milosevikj-Simonovska
LINGUISTIC POLITICS OF FASCISM AND THE BATTLE AGAINST
DIALECTS (ANTI-DIALECT CAMPAIGN)
- 69 **Meri Basovska, Biljana Ivanovska**
GERMAN NATIVE SPEAKERS' USE OF MODIFICATION DEVICES OF
THE SPEECH ACT OF REQUEST

79 Pierino Venuto
UN'IPOTESI: LANORMATASSO. L'IMPERFETTO SENZALABIODENTALE:
-EA -EVA NEI CANTI DI GIACOMO LEOPARDI
Pierino Venuto
HYPOTHESIS: TASSO'S RULE. THE IMPERFECT TENSE WITHOUT
LABIODENTAL: -EA -EVA IN THE GIACOMO LEOPARDI'S CANTI

89 Antonella Zapparrata
L'IMPORTANZA DELLA NUOVA LINGUA ITALIANA NE LA VITA
MILITARE DI DE AMICIS
Antonella Zapparrata
THE IMPORTANCE OF THE NEW ITALIAN LANGUAGE IN VITA MILITARE
BY E. DE AMICIS

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

107 Franco Costantini
L'ÉTRANGER DI A. CAMUS E UOMINI E NO DI E. VITTORINI: UN
CONFRONTO
Franco Costantini
L'ÉTRANGER BY A. CAMUS E EOMINI E NO BY E. VITTORINI: A
COMPARISON

119 Марија Ѓорѓиева-Димова
ПАЛИМПСЕСТНА ТРАНСВЕРЗАЛА: ТОПОСОТ КАКО
ИНТЕРТЕКСТУАЛНА ИНТЕРСЕКЦИЈА
Marija Gjorgjieva Dimova
A PALIMPSESTIC TRANSVERSAL: TOPOS AS AN INTERTEXTUAL
INTERSECTION

129 Луси Караниколова-Чочоровска
ЗА ЖЕНСКИОТ МЕНТАЛИТЕТ И ИДЕНТИТЕТ ВО РАСКАЗОТ „ЖЕНАТА
НА ПОКОЈНИКОТ“ ОД БОРА СТАНКОВИЌ
Lusi Karanikolova-Chochorovska
ABOUT FEMALE MENTALITY AND IDENTITY IN THE STORY „THE
DEAD MAN'S WIFE” BY BORA STANKOVIC

139 Kadriye Türkan
BALKAN TÜRK MASALLARINDA RÜYANIN İŞLEVLERİ
Kadrije Turkan
THE FUNCTION OF DREAM IN BALKAN TURKISH FOKTALES

149 Amra Memić
MARCEL PROUST AND ZEN-BUDDHISM (WHAT IS SATORI AND WHY IS
PROUST BUDDHISTS?)

- 161 Катерина Петровска-Кузманова**
УЛОГАТА НА ДИМИТАР И КОНСТАНТИН МИЛАДИНОВЦИ ВО
РАЗВОЈОТ НА МАКЕДОНСКАТА ФОЛКЛОРИСТИКА
Katerina Petrovska Kuzmanova
THE ROLE OF MILADINOVCI BROTHERS IN THE DEVELOPMENT
FOLKLORISTIC IN MACEDONIA

КУЛТУРА / CULTURE

- 171 Родна Величковска**
КАРТОГРАФИРОВАНИЕ КАК МЕТОД ОПРЕДЕЛЕНИЯ ГРАНИЦ
МУЗЫКАЛНЫХ ДИАЛЕКТОВ В МАКЕДОНСКОМ ОБЯДОВОМ
НАРОДНОМ ПЕНИИ
Rodna Velichkovska
MAPPING AS A METHOD FOR DETERMINING BOUNDARIES OF
MUSICAL DIALECTS IN MACEDONIAN RITUAL FOLK SINGING

- 183 Стојанче Костов**
КРАТОК ОСВРТ НА ОРСКАТА ТРАДИЦИЈА ВО ЕТНИЧКИТЕ ПРЕДЕЛИ
ЖЕГЛИГОВО, СРЕДОРЕК И СЛАВИШТЕ (СО ПОСЕБЕН АКЦЕНТ НА
НЕКОЛКУ СЕЛА ВО СРЕДОРЕК)
Stojanche Kostov
BRIEF OVERVIEW OF THE DANCE TRADITION IN THE ETHNIC
REGIONS OF ZHEGLIGOVO, SREDOREK AND SLAVISHTE (WITH
SPECIAL EMPHASIS OF SEVERAL VILLAGES IN SREDOREK)

- 193 Kamila Milkowska-Samul**
PER UNA NUOVA IMMAGINE DELLE DONNE IN TV ITALIANA – ALCUNE
RIFLESSIONI IN BASE ALLA FICTION GOMORRA
Kamila Milkowska-Samul
FOR A NEW IMAGE OF WOMEN ON ITALIAN TELEVISION – SOME
CONSIDERATIONS AROUND THE SERIES GOMORRA

- 205 Екатерина Намичева, Петар Намичев**
ТРАНСФОРМАЦИЈАТА НА КУЛТУРОЛОШКИОТ ПРОЦЕС ПОВРЗАН
СО ТРЕТМАНОТ НА ИСТОРИСКИТЕ ОБЈЕКТИ ВО ГРАДОТ
Ekaterina Namiceva, Petar Namicev
THE TRANSFORMATION OF THE CULTURAL PROCESSES RELATED TO
TREATMENT OF THE CITY HISTORICAL BUILDINGS

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

- 219 Rea Lujčić**
TRANSLANGUAGING OR TRANSGRESSING LANGUAGE BORDERS TO
COMMUNICATE AND TO LEARN IN INTERNATIONAL SCHOOLS

229 Nuray Kayadibi, Necati Demir
MAKEDONYA'DA YAŞAYAN TÜRK ÇOCUKLARININ YAZILI ANLATIM
BECERİLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME
Nuray Kayadibi, Necati Demir
AN ANALYSIS OF WRITTEN EXPRESSIONS OF TURKISH CHILDREN
LIVING IN MACEDONIA

245 Татјана Илиевска, Нина Даскаловска
ИНЦИДЕНТНО УСВОЈУВАЊЕ НА НОВ ВОКАБУЛАР ПРЕКУ ЧИТАЊЕ
НА БАСНИ
Tatjana Ilievska, Nina Daskalovska
INCIDENTAL VOCABULARY ACQUISITION THROUGH READING
FABLES

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

257 Ранко Младеноски
КНИЖЕВНИТЕ „ДЕШИФРИРАЊА“ НА ВЕНКО АНДОНОВСКИ
Ranko Mladenoski
LITERARY “DECODING” BY VENKO ANDONOVSKI

273 Марија Гркова
ПОЛЕЗЕН ТУРСКО-МАКЕДОНСКИ УЧЕБНИК ОД МАРИЈА ЛЕОНТИЌ
Marija Grkova
USEFUL TURKISH-MACEDONIAN TEXTBOOK BY MARIJA LEONTIC

ДОДАТОК / APPENDIX

281 ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“
CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

ПРИКАЗИ

BOOK REVIEWS

Ранко Младеноски

КНИЖЕВНИТЕ „ДЕШИФРИРАЊА“ НА ВЕНКО АНДОНОВСКИ

Апстракт: Во македонската книжевна критика и воопшто во современата македонска книжевност значајно место зазема Венко Андоновски – писател, поет, есеист, драмски автор, публицист и универзитетски професор. Овој труд претставува осврт кон книжевно-критичката и книжевно-теориската мисла што Андоновски ја презентира во книгата „Дешифрирања (литературни студии)“. Прво се презентираат општи податоци за творештвото на Андоновски, а потоа се елаборираат суштинските специфики на текстовите што се дел од оваа книга. Во заклучокот од овој труд се нагласува дека во книгата „Дешифрирања (литературни студии)“ се елаборираат суштински прашања од повеќе спознајни дисциплини како што се книжевната теорија со нејзините базни поддисциплини (наратологија, драматургија, теорија на поезијата), книжевната историја, книжевната критика, семиологијата и филозофијата.

Клучни зборови: *теорија на книжевноста, македонска книжевност, книжевна критика, ревалоризации, модернизам, постмодернизам.*

1. Вовед

Има на светов книги кои не само што нема ништо да ви разјаснат додека ги читате туку и ќе ви го заматат и замаглат она што дотогаш ви било кристално јасно или, пак, во најлоша варијанта ќе ве наведат да се посомневате дека нешто воопшто знаете од областа во која работите. Таквите книги поседуваат висок квалитет на антиобразовност оти го преобразуваат јасното во нејасно, познатото го трансформираат во непознато. За среќа, постојат и книги во кои на најдостапен и на наједноставен начин се елаборираат, се појаснуваат и се илустрираат дури и најсложените и најапстрактните сегменти од некоја конкретна научна област. Со таков карактер се, имено, книгите на Венко Андоновски – македонски писател, поет, есеист, драмски автор, публицист и универзитетски професор.

Во областа на општата наука за литературата, а особено на полето на книжевната теорија и на книжевната критика, професорот Андоновски приложи поголем број научни студии (книги) коишто станаа значајно и неодминливо четиво и за учениците, и за студентите, но и за научната и за високообразовната фела. Во тој „поголем број“, всушност, спаѓаат (колку што ни е нам познато) седум објавени книги на Андоновски што ги наведуваме по хронолошки редослед според годината на објавувањето: „Текстовни процеси“ (1996, Култура, Скопје), „Матосевите звона“ (1997, Штрк, Скопје), „Структурата на македонскиот реалистичен роман“ (1997, Детска радост,

Скопје), „Дешифрирања (литературни студии)“ (2000, Штрк, Скопје), „Воскресението на читателот“ (2009, Табернакул, Скопје), „Обдукција/абдукција на теоријата, Том 1: Жива семиотика“ (2011, Галикул, Скопје), „Обдукција/абдукција на теоријата, Том 2: Наратологија (шеесет години македонски роман: 1952-2012)“ (2013, Галикул, Скопје). Овие и другите негови книги (особено прозните книжевно-уметнички дела)¹ извршија силни (а за многумина и болни) тектонски поместувања во македонската книжевност и во македонската наука за литературата на крајот од 20 и на почетокот од овој 21 век, идентично како што го направија тоа книгите на неговите претходници – Димитар Митрев и Атанас Вангелов – во втората половина на 20 век.

Меѓу тие книги на Венко Андоновски е и онаа со наслов „Дешифрирања (литературни студии)“ чија содржина се состои од четири поглавја: „Теоријата и литературата“, „Театар“, „Компарации“ и „Македонска поезија и проза“. Таа книга, всушност, е и основата за овој наш осврт кон книжевно-теориските, книжевно-критичките, но и книжевно-историските погледи на Андоновски и која, според нас, претставува извор на нови (поинакви) „читања“, „препрочитувања“ или, пак, проникливи панорамски елаборации на литературолошката синхронија, но и дијахронија. Од тука и ќе тргнеме.

2. Дилеми за книжевната теорија и критика

На адреса на македонската книжевна критика беа упатувани бројни „критики“ во текот на нејзиниот „развој“ во втората половина на минатиот век, но и во оваа деценија и пол од 21 век. Забелешките, кои беа сосема оправдани и издржани, најчесто се однесуваа на „молчеливоста“ на критиката, но и на отсуството од сериозна научна методологија при валоризирањето на македонската книжевно-уметничка продукција. Поттикнат од ваквите неколкудецениски неблагоприятни „опстојателства“ во македонската книжевна критика (во втората половина на 20 век), Андоновски нуди „предлог за опис на задачите на литературната критика преку семиотиката од струјата на Чарлс Сандерс Пирс“ во студијата со наслов „Значењето на кризата на значењето“. Во тој „предлог“ Андоновски најнапред се осврнува на дијахронијата на системите на мислењето во хуманитарните науки (во една најопшта смисла) во последните два века, односно во 19 и во 20 век, при што во тој контекст ги поставува и теоријата на литературата и литературната критика, повикувајќи се притоа на истражувањата од најзначајните авторитети што работеле во општата област на науката за литературата (Фердинанд де Сосир, Роман Јакобсон, Цветан Тодоров, Ролан Барт, Жак Дерида, Умберто Еко, Анте Стамаќ, Тери Иглтон, Џон К. Шериф и многу други). Станува збор, всушност, за „четири револуции во книжевниот систем на мислењето во последните два века: позитивистичка, феноменолошка, семиолошка и деконструктивистичка“. (Андоновски, 2000, стр. 7). Секоја нова „револуција“,

¹ Од квантитативен аспект, според податоците со кои располагаме, Венко Андоновски има објавено една поетска збирка, две збирки раскази, четири романи, шеснаесет драмски текстови, седум книжевно-научни книги, три новинарско-публицистички книги (избрани колумни) и една биографска монографија за Ванчо Чифлиганец, а тука треба да се приложат и многубројните научни и стручни трудови во книжевната периодика.

односно секој нов систем на мислењето (школа, метод) се јавува како опонент на претходниците, но за сите нив, според Андоновски, важи едно општо правило:

„Сите четири системи покажаа дека во стремежот по *тотален* систем (дури и кога пропагираа ’асиметрични‘ стремежи, како деконструкцијата), завршуваа суицидално и го оставаа својот мртв теориски корпус во депонијата на метајазичите. Така, оние што доаѓаа, секогаш наследуваа едно мртво тело од графеме, митеми, опозиции, фонеме, еидетички редукции, дистинктивни признаци, диферанси и слични теориски резонанси, тело врз кое можеа со своите аналитичко-синтетички скалпели да демонстрираат каде се згрешило и да ја дијагностицираат, мошне самоуверено, причината за несреќната смрт на претходникот“. (Андоновски, 2000, стр. 8).²

Покрај тоа, авторот на „Дешифрирања“ мошне концизно и прецизно ги специфицира тие четири системи на мислењето со што читателот добива јасна претстава за нивните суштински особености. Да го илустрираме ова со кусиот приказ на позитивизмот: „Како и да е, првата од тие револуции, позитивистичката, ја бараше смислата на книжевното дело во причините за него надвор од него: во биографизмот, социологизмот или историцизмот“. (Андоновски, 2000, стр. 9). Вакви кратки и јасни детерминации се нудат и за преостанатите три „револуции“ во системите на мислењето (феноменолошката, семиолошката и деконструктивистичката).

Меѓутоа, и покрај сите разлики помеѓу овие четири методологии чиј предмет на истражување беа книжевните дела, нивниот фундаментален заеднички именител е потрагата по значењето (смислата) на книжевното дело, односно „сите четири револуции се занимаваа со проектирање систем со кој би се одговорило на прашањето за природата на значењето на литературниот текст“. (Андоновски, 2000, стр. 9). Оттаму, всушност, и доаѓа идејата на Андоновски за тоа дека од суштинска важност е да се погледнат и да се разберат рedefинициите на значењето (на смислата) во двете методологии што се развиваа во 20 век, а тоа се семиолошката (семиотичката) и деконструктивистичката, што ќе помогне во креирањето на концептот за автентична теорија на книжевноста и функционална книжевна критика. Но, и ќе ги разјасни дилемите за барањето на „веќе најденото“ во семиолошките лаборатории на „новите“ семиолози.

Прегледот на обидите за рedefинирање на значењето во 20 век, логично и природно, започнува со руската формалистичка школа при што се нагласува идејата на Виктор Борисович Шкловски за „изгубеното значење“, односно за тоа дека значењето се наоѓа во сериозна криза, како и за неговото барање за „воскреснување на зборот“. Формалистите, како што е познато, а тоа го истакнува и Андоновски, не го бараа значењето само во содржината, ами и во формата на книжевниот текст. Како поткрепа на ова се наведува тезата на

² Идентични идеи за јазичите и за метајазичите како семиолошки депонии може да се сретнат и во поранешните научни трудови на Андоновски како, на пример, во книгата „Текстовни процеси“ (Андоновски, 1996, стр. 145-153), но и во подоцнежните негови трудови како, на пример, во „Жива семиотика“ (Андоновски, 2011, стр. 11-24).

Лотман според која во книжевните дела сите единици се семантички позитивни па дури и оние што ѝ припаѓаат на формата. Андоновски навистина не наведува цитати од Лотман за ваквата теза затоа што станува збор за општо место во Лотмановите книжевно-теориски истражувања, но упатениот читател бездруго може лесно да ја провери автентичноста на парафразираното. На пример, во „Структурата на уметничкиот текст“ Лотман пишува: „Во уметничкиот текст доаѓа до семантизација на вонсемантичките (синтаксички) елементи на природниот јазик“. (Лотман, 2005, стр. 46). Идентичен метод на кондензирани експликации (или, ако сакате, експликативни кондензации) Андоновски практикува и при изолирањето на фундаменталните специфики на структуралистичката школа. Формулата со која Андоновски го опишува структурализмот можеме да ја отсликаме во синтагмата „потрага по универзалии“. Тоа се илустрира со резултатите од истражувањата на неколку клучни претставници (застапници) на структуралистичкиот метод:

„(...) теоријата за градбата на фонемите на Јакобсон, на пример, во фонемите виде универзални дистинктивни признаци (фемии), со чија комбинација се добиваат конкретни гласови во различни јазици (фонемии). Тој копнеж по универзалии најдобро се гледа врз примерот на *митемите* на Клод Леви-Строс. Дури и терминолошкиот пар *мит* – *митема* е калкиран според Јакобсоновиот пар фонема/фема. Онака како што различните фонемии се состојат од универзалии, така и различните митовии се состојат од истости, парадигматски читања, митемии; митемии се универзални ментални обрасци добиени со универзални ментални операции, базирани врз бинарните опозиции, со помош на кои се конструира и еден исландски, и еден полинезиски... мит. Површинските структури можат да бидат различни, но длабинските структури остануваат гарантии на универзалното значење на митовите“. (Андоновски, 2000, стр. 11-12).

И следуваат потоа забелешките за недостатоците и за логичките девијации на структуралистичките истражувања. Тие критички опсервации за аномалиите на структурализмот како научно-истражувачки метод најмногу се однесуваат на неговата „страотна неисторичност“, на затворањето на книжевното дело во самото книжевно дело, а со тоа и на „децентраирањето на поединечниот субјект кој веќе не се смета за почеток и крај на значењето“. Оттаму, всушност, произлегува и кризата во која западна критиката со и по структурализмот, зашто и со овој метод не можеше да се одговори на основниот предизвик, на суштинското прашање за изолирање на оперативни и функционални критериумии за определување на „естетската цена“ на конкретно книжевно дело. Дециден е во таа смисла авторот на „Дешифрирања“:

„По структурализмот, критиката стана кризно подрачје на книжевноста. Таа стана речиси неможна. Теоријата презеде сè во свои раце: структурализмот, во крајна линија, без разлика колку се занимаваше со конкретни дела (новелите на Бокачо, Балзак, митовите или Бодлеровите песни), во суштина не објасни зошто се тие дела вредни. Тој опишуваше општи законитостии на структурирањето на книжевниот дискурс, а прашањето на вредноста (проценката) го остави на страна, со што фактички самиот призна зошто го оставил субјектот на страна. Тоа имплицитно признание се состоеше во

хипотезата дека вреднувањето е неможно како објективен чин... Фактички, структурализмот, дури и тогаш кога се занимаваше со конкретен текст, ја укина критиката како дисциплина. Тој не направи разлика меѓу *разбирањето* и *интерпретацијата*“ (Андоновски, 2000, стр. 13-14).

Ни малку поблагопријатни не се критичките опсервации за постструктурализмот, односно за деконструктивизмот на Жак Дерида што се појави како опозит на структуралистичкиот метод. Имено, деконструктивистите ги отфрлија идеите за стабилното значење на кој било знак, односно ги негираа бинарните опозиции на структурализмот со образложение дека тие се идеолошки образец на мислење, бидејќи „идеологиите сакаат да повлекуваат строги граници меѓу она што е и она што не е прифатливо, меѓу себе и не-себе, меѓу вистината и лагата, смислата и бесмислата“ (Андоновски, 2000, стр. 14). Деконструктивизмот, како што појаснува авторот на оваа книга, ја прифати концепцијата за интерференцијата и алтеритетот на значењето. Тоа значи дека не постои знак кој е апсолутно чист и чиј идентитет може да биде јасно определен, односно во секој знак има траги од други знаци, од други контексти, од претходни употреби, а тоа упатува на заклучокот дека значењето никогаш не е целосно – тоа е нешто што постојано се очекува и бесконечно се одлага. И токму во таа концепција според која знаците немаат „стабилен семантички идентитет“ се согледува и најголемиот хендикеп на постструктурализмот, односно на деконструктивизмот. Андоновски тоа го дефинира како „интелектуално крајно неодговорен аспект на постструктурализмот и деконструкцијата“ па ги сумира негативните оценки за овој метод:

„Постструктурализмот и деконструкцијата... не само што не ја решија кризата на односот теорија/критика, туку уште повеќе и ги замрсија работите околу описот на задачите на една современа литературна критика. Прво, ако се усвои деконструктивистичката концепција на значењето, очигледно се усвојува и хипотезата дека јазикот воопшто и не е способен за изразување на стварноста; тој, едноставно, е ’несигурен‘ показател на стварноста. Ние сме ’заточеници‘ на јазикот; немаме увид во никакви факти. А ако е така, зошто воопшто и потреба од критика, односно од став *дали едно дело е вредно или не*, кога тоа дело е сочинето од јазик, а јазикот *лаже*?“ (Андоновски, 2000, стр. 15).³

Меѓутоа, една од суштинските забелешки на Андоновски упатена кон истражувачите и аналитичарите (меѓу кои овде се истакнува и се цитира Тери Иглтон) на сите овие книжевно-теориски школи и методи, како и на нивните многубројни варијанти и варијации, се однесува на сосема погрешното поистоветување на семиотиката (семиологијата) и структурализмот, односно на тоа што не се направи „посериозна дистинкција меѓу структурализмот и семиотиката, со што на втората ќе ѝ се обезбедеше алиби за натамошен развој“ (Андоновски, 2000, стр. 16). Идејата и сугестијата на Андоновски се однесува

³ Треба да потсетиме тука дека Андоновски во една своја подоцнежна книга од 2011 година („Жива семиотика“) ги маркираше недостатоците на сите книжевно-теориски школи и методи, почнувајќи од формализмот па сè до постколонијалната теорија, во еден козериско-критичен текст со наслов „Хумористично-научен манифест на проектот ’Абдукција/обдукција на теоријата‘ (Девет методолошки заповеди)“ (Андоновски, 2011, стр. 8).

току на клучната улога што може да ја одигра семиологијата за подемот не само на теоријата на книжевноста туку и на книжевната критика.

Тројца семиолози и нивните истражувања ја претставуваат основата на овој предлог за автентична литературна критика – Чарлс Сандерс Пирс, Умберто Еко и Џон К. Шериф. Но, Андоновски најнапред се повикува на книгата „Судбината на значењето“ од Џон Шериф во која, како што нагласува авторот на „Дешифрирања“, е извршен „редизајн на семиотичката теорија“ – идеја којашто се потпира врз „отворената“ семиотика на Умберто Еко. Имено, во „Судбината на значењето“ Џон Шериф ја отфрла теоријата на Сосир за бинарната структура на знакот (ознака – означено), а за деконструкцијата тврди дека таа „и не е толку теорија, колку метод за критикување на теоријата“ (цитирано според: Андоновски, 2000, стр. 18) со чија помош ѝ се задава конечен удар на дијадната концепција на знакот, оти таа до крај се исцрпува како платформа за теориско мислење. Во таа смисла, Џон Шериф тврди дека теоријата на знаците на Чарлс Сандерс Пирс „може да ни понуди сосема нов пристап кон старите прашања за автономијата, намерата, валидноста на интерпретацијата и значењето на значењето“. (цитирано според: Андоновски, 2000, стр. 18).

Во продолжение Андоновски накратко ја елаборира таа теорија на знаците на Чарлс Сандерс Пирс (1839–1914). Имено, за разлика од Сосир кој во знакот виде дијада (ознака – означено), Пирс тврди дека знакот има тријаден карактер, односно дека се состои од следните три елементи: *знак – објект на кој се однесува знакот – интерпретант*. Од суштинско значење за книжевната критика (но, и за теоријата) е токму третиот Пирсов елемент на знакот што Андоновски детално го појаснува:

„Тој трет конституент, *интерпретантот*, не е ништо друго туку повторно *знак* во кој *интерпретаторот* го преведува знакот што е 'зададен', а се однесува на објектот. На таа точка, интерпретантот, можно е 'неверството' на јазикот, затоа што постои можност еден ист знак различно да биде 'преведен' во менталниот состав на различни интерпретатори. На тој начин, 'објективниот' знак се преведува во 'субјективиран' знак. Упростено кажано: ако некој вели 'пес', секој од интерпретаторите помислува на песот од своето искуство... Според тоа, а најмногу заради 'личното искуство' на интерпретаторот кој има за задача да го преведе знакот во нов, 'личен' знак (интерпретант), Пирсовата теорија го вклучува и емпиризмот, односно прагматскиот аспект на знакот... Конечно, таа теорија прави крупна разлика меѓу разбирањето и интерпретацијата, разлика која е мошне важна за секоја литературна теорија/критика“. (Андоновски, 2000, стр. 19).

Толкувајќи го и парафразирајќи го Џон Шериф, врз основа на веќе изнесените елаборации, авторот на „Дешифрирања“ нагласува дека, всушност, деконструкцијата на „стабилното“, „тоталитарно“, структуралистичко значење била направена во семиотичките трудови на Пирс уште пред да се роди структурализмот и концепцијата за „центрираното“ значење, како и тоа дека „сите четири големи хуманитарни револуции не биле ништо друго туку едно привремено лутање, скршнување од веќе трасираната патека“. (Андоновски, 2000, стр. 19). И тука е еден суштински, неизбежен цитат од „Судбината на

значењето“ од Џон Шериф: „Покажувајќи дека постои заемозависност меѓу имагинацијата и стварноста, личниот избор и социјалната страна на знаците, слободата и нужноста, изборот и детерминизмот, субјективноста и објективноста, Пирс всушност покажува дека повеќето од проблемите кои го ’нападнаа‘ литературниот текст се вештачки произведени, поради погрешните настојувања да се дефинираат читателот, текстот или јазикот како автономни, или да се дефинира коректното разбирање/ интерпретацијата како целосно објективен факт“. (цитирано според: Андоновски, 2000, стр. 19-20).

Критиката денес е можна, заклучува Андоновски, и како семиотика од прагматски тип, додавајќи дека таа (критиката) е заситена од „објективни“ структуралистички толкувања, од биографизми, социологизми, од херменевтики, еидетички редуции и од шеми на длабинската структура. Покрај тоа, авторот врши и еден сумиран преглед на македонската книжевна критика почнувајќи од „марксистичката критика“ (зад која се затскриваа и грубиот биографизам и вулгарниот социологизам) па сè до деконструктивистичките и феминистичките пристапи во македонската книжевно-критичка мисла.

Освен ова, во првиот дел од „Дешифрирања“ („Теоријата и литературата“) се застапени уште два текста: „Меморијата на писмото“ и „Поезијата и тишината“. Во „Меморијата на писмото“ Андоновски зборува за феноменот „интертекстуалност“ укажувајќи на фактот дека интертекстуалноста е услов за книжевната еволуција, општ закон на книжевноста од почетоците до денес, а не дистинктивно својство на стилската формација постмодернизам. Во „Поезијата и тишината“, пак, мошне умешно и на еден прониклив аналитичко-синтетички начин се елаборира сложениот и повеќедимензионален однос меѓу тишината и поезијата.

3. Критика за македонската театарска критика

Во второто поглавје од „Дешифрирања“ со едноставен наслов „Театар“ се објавени два текста: „Вредносниот и дескриптивниот суд во македонската театарска критика“ и „Сломот на чигата во македонскиот театар“. Двата труда отвораат и разработуваат суштински проблемски прашања поврзани со македонскиот театар.

Во првиот текст („Вредносниот и дескриптивниот суд во македонската театарска критика“) Андоновски ги изолира и ги посочува аномалиите во театарската критика кај нас и тоа мошне сликовито, умешно и проникливо преку парабола за што ќе му послужи познатиот дамаскин за Марија Египќанка и Зосима. Познато е: Зосима е монах кој целиот живот му служи на Бога учејќи ги неговите закони од книги; Марија Египќанка е поранешна александриска блудница која откако ќе стане свесна за својот грев (стигнува во Ерусалим со кораб на кој ќе блудствува со четириесет прекрасни момчиња) ќе му се оддаде на Бога, ќе стане пустиножителка и ќе му служи на Бога без да ги знае, без да ги научила каноните од свети книги. Зосима е „експерт“ во христијанската вера, додека Марија Египќанка е „лаик“ во истата вера – нејзе Бог ѝ ги кажува „тајните“ на верата и таа по интуиција ги знае патиштата на богугодништвото. Оваа дамаскинска приказна Андоновски ја пренесува на теренот на

македонската театарска критика. Алузијата е јасна: македонската театарска критика, во основа, е „Марија Египќанка“ – таа по интуиција ги валоризира претставите во македонските театри без да ги знае „теориските канони“ на театарската уметност. Авторот на „Дешифрирања“ е дециден:

„Како еден сосема просечен гледач, кој никогаш не прочитал ни една театарска теорија, знае што е добра претстава? Или, ако сакате, поизострено: како еден театарски критичар, без соодветно театролошко образование (а македонската театарска критика, иако не по своја вина, барем во овој миг не може да се пофали со којзнае колкав број критичари со соодветно театролошко образование) знае што е добра претстава? Можно ли е тоа? Или, пак, таа појава на ’знаење без знаење‘ треба да се смести во зоната на чудесата за кои и говорат дамаскините како книжевен жанр?“. (Андоновски, 2000, стр. 40).

Излезот од ваквата незавидна ситуација во која од поодамна е западната македонската театарска критика, според Андоновски, треба да се бара во неопходната „соработка“ меѓу теоријата (драматургијата и театрологијата) и критиката (театарска), односно, кажано со вокабуларот на дамаскинската парабола, македонската театарска критика треба да стане „Зосима“ за да се добијат автентични валоризирачки судови за македонските театарски претстави. Аргументот за ваквата теза се состои во фактот што теоријата и критиката функционираат како „сврзани садови“, а тоа значи дека не е можно да се донесе автентичен суд за „уметничката цена“ на која било театарска претстава без помош од теоријата, односно без претходна теориска дескрипција и интерпретација. Интуитивната театарска критика, без претходна теориска дескрипција, секогаш ќе нуди само паушални и неиздржани судови за сето она што се случува на македонската театарска сцена. Во таа смисла, Андоновски поентира со соодветната параболска алузија:

„Грешките и заблудите на нашата досегашна критика се работа на историјата, и таа немилосрдно ќе ги покажува. Но, нам сега, пред да правиме историја, ни е нужна пред сè дескрипција. Со други зборови: се бараат четириесет добри момчиња кои ќе ја поведат Марија Египќанка кон Ерусалим, кон нејзината ука и наука. А од Ерусалим, сите патишта водат во Рим“. (Андоновски, 2000, стр. 54).

Во текстот „Сломот на чигата во македонскиот театар“ авторот останува на полето на фигуративното (да бидеме попрецизни: симболичното) толкување и елаборирање на состојбите во македонскиот театар и тоа од аспект на иновациите во театарските претстави. Повод е еден немил (сега веќе поодамнешен) настан во Македонскиот народен театар – паѓањето на чигата. Тој „слом на чигата“ Андоновски го „чита“ како симболика за нова театарска естетика, својствена за постмодерната, што подразбира креирање на метатеатарски претстави. Имено, сломот на чигата е „раскин со ’реализмот‘ и со неговите конвенции, потиснување на ’претставувачката‘, референцијална функција на семиотичкиот систем наречен театар во втор план, и конечно, откривање на ’механизмите‘, ’техниката‘ на производство на реалистичка илузија во преден план“. (Андоновски, 2000, стр. 58). И потоа се наведуваат примери за таа нова метатеатарска (метатекстуална) естетика во македонскиот театар – претставата „Еригон“ од Јордан Плевнеш, претставата „Маме му ебам

кој прв почна“ од Дејан Дуковски – со проникливи интерпретации и теориски елаборации на нивните метатеатарски (постмодернистички) специфики со поддршка на таквата нова „архитектоника“ на македонската театарска претстава.

4. Компаративни дешифрирања

Споредбениот пристап во анализите и интерпретациите на книжевните дела е доминантен во третиот дел од книгата („Компарации“) во кој се соочуваме со два труда на Андоновски: „Сизиф со или без камен? (Митот за Сизиф и ‘Странецот‘)“ и „За две наративни грешки (Жинзифов и Мажураниќ)“.

Во „Сизиф со или без камен“ авторот се осврнува на меѓусебната поврзаност на филозофскиот трактат „Митот за Сизиф“ и романот „Странецот“ од Албер Ками објавени во истата 1942 година. Имено, како и секогаш, и овде Андоновски ја потврдува својата константна интенција за едноставност и јасност во елаборациите па, во таков свој стил, трактатот „Митот за Сизиф“ го детерминира како фуснота кон романот „Странецот“, односно „Митот...“ има еквивалентна вредност за „Странецот“ како семантичката дефиниција (поимањето) за непознатиот збор во еден речник. Но, тоа не е сè, зашто авторот дообјаснува:

„Или, уште појасно кажано: *Митот за Сизиф*, тој брилијантно и остроумно, јасно и прегледно напишан трактат за апсурдниот сензибилитет на модерниот човек, ги дава филозофските клучеви со кои може да се чита едно литературно дело – романот *Странецот*“. (Андоновски, 2000, стр. 75).

Кон ваквиот посочен контекст се приложува и подетален опис на суштинските структурни сегменти на „Митот за Сизиф“ на Албер Ками, а особено внимание се обрнува на апсурдот, човековиот копнеж по апсолутот, луцидноста (проникливоста) и револтот како стратешки категории во филозофскиот корпус на Ками. Имено, апсурдот е средишната точка во овие две книги на Ками, а може да се каже и во сета негова творечка филозофско-книжевна лабораторија. Но, не апсурдот како психолошка, ами како гносеолошка (епистемолошка) категорија. Станува збор за вечната желба, вечниот копнеж, вечниот стремеж на човекот да го спознае целосно светот што го опкружува, а тој свет постојано му „се измолкнува“ на човековото спознание. Тој неостварен идеал да се досегне апсолутното, да се биде во Единство со светот, да се сфати несфатливото, да резултира луцидноста (проникливоста), да се открие автентичната смисла на животот го воведува и модерниот човек во една безнадежна, безизлезна и бесмислена, апсурдна состојба којашто резултира со револт, гнев манифестиран во секојдневието. Тоа се идеи и прашања што Ками ги отвора, ги тематизира и ги елаборира и во „Митот за Сизиф“ и во „Странецот“ при што ја навестува мислата дека смислата можеби и треба да се открива токму во тој апсурд, односно дека смислата треба да се бара и да се наоѓа во бесмислата, во вечната потрага по „апсолутот“. Оттаму и нагласувањето на Андоновски на ликот Саламано од романот „Странецот“ кој постојано се жали на својот пес со кого секојдневно се препира, но токму тогаш кога песот бега, старецот Саламано останува без смислата на животот. Или, поинаку и појасно кажано – во што ќе ја најде смислата Сизиф доколку го

загуби каменот!? Токму во тој контекст, Андоновски мошне луцидно (проникливо!) ја заокружува филозофската идеја на Албер Ками:

„Не е најстрашно тоа што сите сме на местото на Сизиф и што трпиме казна поради нашиот копнеж по големото Единство; пострашно што може да ни се случи е – да го изгубиме својот камен. Дури тогаш нема никаква смисла; тогаш го нема ни апсурдот. Тоа е веќе чисто Ништо!“ (Андоновски, 2000, стр. 91).

Предмет на анализа и интерпретација во вториот текст од ова поглавје со наслов „За две наративни грешки (Жинзифов и Мажураниќ)“ се поемите „Крвава кошула“ од Рајко Жинзифов и „Смртта на Смаил-ага Ченгиќ“ од Иван Мажураниќ создадени во времето на македонскиот, односно на хрватскиот романтизам од 19 век кога, всушност, поемата и се конституира како книжевен жанр во двете национални книжевности. Како што се сигнализира и во самиот наслов на трудот, станува збор за маркирање на творечки нелогичности во двете поеми од аспект на нивната раскажувачка композиција. Таквата отстапка од логиката на нарацијата во „Крвава кошула“ се лоцира во изборот на несоодветен вид наратор за епизодата со убиството на Божин, синот на старицата. Старицата, имено, како лик-наратор (со внатрешна фокализација) детално раскажува за настан на кој не била присутна (убиството на својот син), а логиката на нарацијата во тој сегмент од поемата „бара“ омнисцентен наратор со нулта фокализација или, како што нагласува Андоновски, старицата покажува нелогичен, та според тоа и недозволен капацитет на знаење. Што се однесува, пак, до наративната грешка во „Смртта на Смаил-ага Ченгиќ“, таа е поврзана со ликот-одмазник Новица (чиј татко е убиен од страна на Смаил-ага) кому на крајот, сепак, „не му е дозволено“ да се одмазди. Станува збор за отстапка од законот за изотопија меѓу функцијата и актантот, односно меѓу дејството и дејствителот (рибар е оној кој лови риби, одмазник е оној кој се одмаздува). Андоновски, се разбира, ги бара причините, односно поттиците и мотивите за ваквите „наративни грешки“ во двете поеми при што доаѓа до автентичниот заклучок дека кај Жинзифов има и идеолошки наслаги (не би можел авторот да им го препушти раскажувањето за епизодата со убиството на Божин на Турците што во поемата се претставени како крвници), а и емотивниот ефект врз читателот е поинтензивен со тоа што токму старицата (мајката) е таа која раскажува за суровото убиство на својот син Божин. „Наративната грешка“ во поемата на Мажураниќ, пак, има единствено идеолошки корени – авторот не можел да допушти еден потурченик (Новица) кој се вратил во христијанската вера да биде „херој на космичката правда против насилството“ во ерата на романтичарскиот хрватски илиризам.

5. Критички евалуации и ревалоризации

Во последното поглавје од „Дешифрирања“ озаглавено како „Македонска поезија и проза“ се публикувани шест труда на Андоновски: „Песна зад песните (*Предлог за типологија на македонскиот поетски дискурс*)“, „Зошто најубавите песни на Конески се долги“, „Ритамот на улицата во поезијата на Г. Тодоровски“, „Римејк и ремек (*А. Вангелов*)“, „Бистро

модернистичко писмо (*Б. Варошлија*)“ и „Постмодерната ластовица (*В. Урошевиќ*)“.

„Песна зад песните“ претставува еден мошне значаен прилог на Андоновски кон обидите за периодизација и типологизација на македонската уметничка поезија од 19 и 20 век. Тоа значи дека овде пристапот во истражувањата за македонската уметничка поезија е двоен – дијахрониски и синхрониски. Во дијахронискиот преглед се нотира континуитетот во развојот на македонската поезија во двата претходни века со тоа што се нагласува рефлексивната на поезијата од 19 век (Миладинов, Жинзифов, Прличев) во македонската стихотворна литература од 20 век (Рацин, Шопов, Конески, Јаневски и други). Притоа авторот често се повикува на претходните истражувања во областа на македонската книжевна историја извршени од наши значајни авторитети како што се Миодраг Друговац, Гане Тодоровски и Милан Ѓурчинов чии ставови и судови коректно се пренесуваат во изворна форма. Земена е предвид, на пример, генерациската периодизација на македонската повоена поезија предложена од Старделов, а прифатена и од други наши книжевни историчари. Меѓутоа, како и во многу други свои текстови, Андоновски и во „Песна зад песните“ пристапува со строг критичко-истражувачки однос кон претходните проучувања и донесени судови при што искажува, се разбира аргументирано, и одредени несогласувања со нив како, на пример, во врска со прашањето за „значењето (службата) на метафората и метонимијата во еден дискурс“ (Андоновски, 2000, стр. 119).

Но, за расветлувањето на спецификите на македонската поетска реч, според нас, многу позначаен е доминантно синхронискиот пристап на Андоновски кон нашата национална поезија. Имено, целта на авторот е да изгради модел на песна во кој ќе се отслика македонската поезија, односно да ја пронајде македонската „песна зад песните“. Притоа, Андоновски нагласува дека намерата не е да се понуди некаква строга периодизација и типологизација на македонската уметничка поезија, туку да се подготви „каталог“ од својства на македонското поетско писмо во кој ќе се рефлектира сета македонска повоена поетска продукција. Во креирањето и пополнувањето на тој „каталог“ со спецификите на македонската поезија од втората половина на 20 век Андоновски применува голем број модерни и мошне функционални книжевно-теориски „алатки“ и методи повикувајќи се, меѓу другото, и на авторитети од ковит на Роман Јакобсон, Дејвид Лоц, Мајкл Рифатер, Ролан Барт, Џонатан Калер и други. По една темелна, сериозна, аргументирана и екстензивна елаборација за суштинските карактеристики на македонската уметничка песна, авторот изолира пет фундаментални својства во „каталогот“ на македонскиот поетски дискурс:

„Конечно, го имаме ’каталогот од својства‘ на можната македонска песна, односно на онаа македонска песна која до сега била можна. Со комбинација на тие својства, се добивале поединечните поетски дискурси што ги именуваме како македонски песни. Во тој каталог на својства ги наброивме: 1. метафоричкото структурирање (воведување по сличност) препознаено досега како ’модернизам‘ и ’поетизација‘; 2. метонимиското структурирање на дискурсот (воведување теми по контигвитетност (’антимодернизам‘,

депоетизација); 3. зголемување на степенот на материјалноста на песната (доминација на означителот) - 'неосимболисти', 'артисти', 'музикалисти' во традиционалниот критички речник; 4. зголемување на степенот на нематеријалноста на песната ('семантички позитивна', 'полемика' песна); и 5. интертекстуална песна, како врв на индексичноста, односно метонимичноста (не допир на ознака и означено, ами допир на еден текст со друг текст, од кои првиот има функција на означител, а другиот на означено), препознаено досега како 'постмодернизам' и 'деконструкција'.

Овие својства никаде, во ниеден поединечен дискурс не се наоѓаат во чиста форма, ами како квалитети, во извесен степен. Доминацијата на едно својство, сепак, е неспорна во секој поединечен дискурс“ (Андоновски, 2000, стр. 146-147).

Зад необичниот наслов на трудот „Зошто најубавите песни на Конески се 'долги'“ е понудена екстензивна и аргументирана елаборација за естетската, односно книжевно-уметничката вредност на, како што вели авторот, „долгите“ песни на Блаже Конески. Со примена на оперативен теориски инструментариум се покажува и се докажува дека тие песни на Конески изобилуваат со метонимиски тип дискурс којшто има наративен карактер и со таквата особеност во свеста на читателот „раѓа“ ефект на извесна темпоралност, а се поентира со нуклеусна метафора која ги контаминирала сегментите на претходниот метонимиски тип дискурс. Како илустрација на ваквите тези е приложена соодветна интерпретација на „долгата“ песна „Марков манастир“.

Идентични својства Андоновски нотира и во поезијата на Гане Тодоровски во текстот „Ритамот на улицата во поезијата на Гане Тодоровски“. Повикувајќи се на претходни свои истражувања за македонската поезија (трудот „Песна зад песните“), авторот ги анализира стиховите на Тодоровски (доминантно од збирката „Спокоен чекор“) од аспект на нивната форма (означителите) при што во „делничните“ песни на овој наш поет се открива значењето на таа форма, односно семантиката на ознаката (означителот), и тоа преку интерпретација на конкретни песни. Овие интерпретации ќе ја потврдат тезата дека голем дел од поезијата на Тодоровски му припаѓа на метонимискиот тип дискурс, односно дека „моделот на метонимиската песна-кумулус на Гане Тодоровски открива една високо софистицирана, поетизирана песна со свест за својот внатрешен говор, говорот на ознаките“ (Андоновски, 2000, стр. 180).

Текстот „Римејк и ремек“ содржи интерпретација за структурата на поемата „На безгласје глас“ од Атанас Вангелов. Во оваа поема Андоновски открива два дискурса: дискурс на филозофемите (помалку „музикализиран“) и дискурс на фонемите (доминантно „музикализиран“) при што проникливо заклучува дека тоа се два палиндромски дискурси: „Всушност, станува збор за чиста палиндромска структура, одлика на поетскиот исказ. Овде палиндроматиката се однесува на цели дискурси, а не на помали единици на текстот, како што е вообичаено (најчесто од фонеме до синтагми)“ (Андоновски, 2000, стр. 194).

Во „Бистро модернистичко писмо“ Андоновски се навраќа на еден македонски роман од времето на модернизмот – „Последниот лет на птицата селица“ од Бранко Варошлија објавен во 1968 година – со цел да се

ревалоризираат критичките оценки и проценки за ова прозно дело од македонската книжевна историја. Авторот нагласува дека нашата книжевна критика не успеа да го разбере ниту романот ниту неговото значење за нашата книжевност во времето на неговото појавување. Во аргументацијата за книжевно-уметничката вредност на овој роман на Варошлија авторот се служи со компаративниот метод при што романот „Последниот лет на птицата селица“ го поставува во контекст на романот „Кратката пролет на Моно Самоников“ бележејќи ги суштинските разлики меѓу нив од аспект на наративната стратегија:

„Моно Самоников, очигледно, беше модернистички роман во една смисла на зборот, а *Последниот лет на птицата селица* во друга. Станува збор за две различни концепции на модернизмот, односно за два модернистички модела. Првиот се потпира врз интензивната психологизација на ликот, влегувајќи дури и во неговата потсвест, другиот на ’гола‘ апсурдна дејственост на ликот“. (Андоновски, 2000, стр. 209-210).

Потенцирајќи ја во неколку наврати, се разбира аргументирано, неподготвеноста на критиката да го прочита соодветно „Последниот лет на птицата селица“, Андоновски му дава мошне значајно место на овој роман во македонскиот книжевен модернизам.

Слична книжевно-критичка судбина има и романот „Вкусот на праските“ од Влада Урошевиќ објавен во 1965 година, а ваквата теза Андоновски ја елаборира во последниот текст во „Дешифрирања“ со наслов „Постмодерната ластовица“. Го читаме тоа и во една експлицитна форма:

„*Вкусот на праските*, во моментот на своето јавување, не беше сфатен. Или, беше пробано да се сфати со несоодветни критичко-теориски инструменти. Тој, во извесна смисла, ја дели судбината на уште неколку дела од тој период (меѓу кои *Последниот лет на птицата селица* од Бранко Варошлија зазема централно место), кои критиката сакаше да ги интерпретира со однапред утврден метод, односно со однапред утврдени сфаќања за тоа како треба да изгледа оној ’модернистички‘ роман што долго се очекуваше, небаре книжевно-еволутивен воз, по ’здодевните‘, ’реалистички‘ прозни остварувања“. (Андоновски, 2000, стр. 221).

Причините за тие неавтентични судови на критиката Андоновски ги лоцира во стилско-формациската преуранетост на „Вкусот на праските“ кој, според смелата и солидно аргументирана теза на авторот на „Дешифрирања“, всушност не е „фаличен модернистички роман“, туку прв македонски постмодернистички роман.

6. Заклучок

„Дешифрирања (литературни студии)“ од Венко Андоновски е научна книга која разјаснува, расветлува, оценува, проценува, валоризира, ревалоризира и полемизира. Во неа, како што покажавме погоре, се елаборираат суштински прашања од повеќе спознајни дисциплини како што се книжевната теорија со нејзините базни поддисциплини (наратологија, драматургија, театрологија, теорија на поезијата), книжевната историја, книжевната критика, семиологијата и филозофијата. Преку анализа, синтеза и

компаративни истражувања на страниците од оваа книга се извршени валоризации и ревалоризации (читања и препрочитувања) на книжевно-уметнички дела од македонската, хрватската и француската национална книжевност. За таа цел Андоновски користи постулати од претходни истражувања од мошне значајни автори како што се Чарлс Сандерс Пирс, Фердинанд де Сосир, Роман Јакобсон, Ролан Барт, Цветан Тодоров, Мајкл Рифатер, Умберто Еко и многу други при што на едноставен и разбирлив начин ги доразјаснува книжевно-теориските, семиолошките и филозофските тези и хипотези. Тоа значи дека со оваа книга читателот ќе се стекне со нови сознанија од повеќе научни области.

Од друга страна, мошне значајна е оваа книга и за македонската книжевна историја затоа што во текстовите што се објавуваат овде се нудат проникливи анализи и интерпретации на вредни македонски книжевни дела, но авторот нуди и предлози за одредени редефинирања и преосмислувања на периодизацијата и типологизацијата на македонската книжевност базирајќи се притоа врз една модерна, соодветна и поради тоа функционална методологија. Тоа е проблематика (периодизацијата и типологизацијата на македонската книжевност) којашто подолго време се избегнува и е ставена на маргините од поновите истражувања на историјата на нашата литература. Во таа смисла, би го истакнале овде како илустрација текстот „Песна зад песните“ кој претставува сосема оригинален пристап во решавањето на проблемот со класификацијата, периодизацијата, типологизацијата и системското проучување на македонското поетско писмо од втората половина на 20 век.

Се разбира, „Дешифрирања (литературни студии)“ на Андоновски носи со себе и многу други суштински вредности заради кои ќе остане и понатаму актуелна (како и другите негови книжевно-теориски книги, впрочем) и токму затоа стоиме зад ставот дека оваа книга го заслужува целосното внимание на критиката и денес независно од изминатото време од нејзиното објавување.

Библиографија

- Андоновски, Венко (1996). *Текстовни процеси*. Скопје: Култура.
Андоновски, Венко (2000). *Дешифрирања (литературни студии)*. Скопје: Штрк.
Андоновски, Венко (2011). *Обдукација/абдукација на теоријата, Том 1: Жива семиотика*. Скопје: Галикул.
Лотман, Јуриј М. (2005). *Структурата на уметничкиот текст*. Превод од руски јазик Евтим Манев. Скопје: Македонска реч.

Ranko Mladenoski

Literary “Decoding” by Venko Andonovski

Abstract: Significant place in Macedonian literary critics and in contemporary Macedonian literature in general, takes Venko Andonovski - an author, poet, essayist, dramatist, publicist and university professor. This paper represents the review of the literary-critical and literary- theoretical thought that Andonovski presents in the book “Decoding (literary studies)”. Firstly the author’s general data are presented, following the essential specifications for the texts which are part of this book. In conclusion of this paper it is emphasized that in “ Decoding (literary studies)” the essential issues from many known disciplines such as literary theory with its basic sub-disciplines (narratology, dramaturgy, theory of poetry), literary history, literary critics, semiology and philosophy are elaborated.

Keywords: *Literary theory, Macedonian literature, literary critics, revalorizations, modernism, post-modernism.*

